

Desatoro všeobecných rád pre pedagóga žiaka s ADHD

UČITEĽ A RODIČ MUSIA

1. **spolupracovať**;
2. **predvídať** problémy, ktoré žiak (dieťa) môže mať;
3. **opakovať** pokyny;
4. často žiaka (dieťa) **chváliť**;
5. zamerať sa na **odmeňovanie žiaka** (dieťaťa);
6. používať okamžité, časté a **zodpovedajúce postupy** (pri upevňovaní požadovaných foriem správania, trestaní);
7. predstaviť **pravidlá**;
8. **rozdeliť úlohy** na menšie celky, ktoré žiak (dieťa) zvládne – zamerať sa na možný úspech;
9. poskytnúť **únikovú cestu** (napr. pokojné miesto);
10. udržať primeranú hladinu stimulácie – **ponúknuť rad alternatívnych činností**.

Klást' dôraz na:

- **vopred známy rozvrh,**
- **jasné a jednoznačné vymedzenie,**
- **jasné očakávania.**

Rôzne poruchy sú základným problémom mnohých žiakov, ktorí majú problémy v učení, správaní alebo školskej prispôsobivosti. **Pre učiteľa je preto dôležité** pri jeho pedagogickej, didaktickej, metodickej – komplexnej výchovno-vzdelávacej práci so žiakom s poruchou **uplatňovať odborné odporúčania**, ktoré zvyšujú kvalitu jeho pôsobenia na žiaka.

Metodicko-didaktické postupy vhodné pre žiakov s poruchou ADHD, ADD, dys-poruchou v ZŠ

VÝKLAD

zapájať niekoľko zmyslových orgánov, aby sa udržala pozornosť čo najdlhšie (kombinovať zrkovú, dotykovú stimuláciu so slovnou inštrukciou), z tém, ktoré učiteľ vysvetľuje, *vyberať najpodstatnejšie vety, často opakovať, overovať pochopenie;*

POKYNY, ÚLOHY

- slovné inštrukcie, pokyny musia obsahovať **len niekoľko** (málo) **krokov**, jednoduché, jasné, krátke, splniteľné, opakované pokojným hlasom;
- úlohy rozložiť na menšie kroky, po každom výkone **kontrolovať a hodnotiť**;
- na správne dokončenie úlohy kladieme väčší dôraz ako na správanie pri jej vykonávaní (vykrikovanie, vrtenie ignorovať);
- nie je dôležité, aby úlohy svojou náročnosťou úplne zodpovedali danému postupnému ročníku, ale **je dôležité, aby žiak robil zmysluplné úlohy** a rozložené do viacerých krokov;
- individualizácia písania poznámok v závislosti od stupňa poruchy žiaka v spojení s dysporuchami (nepísať poznámky, poskytovať textový materiál a viesť žiaka k samostatnej práci s ním, písať iba heslá, slová, osnovu – minimálne a pod.);

POMÔCKY

- používať pomôcky, s ktorými môže žiak manipulovať, pracovať;
- **spracovávanie poznatkov**, vedomostí vo všetkých vyučovacích predmetoch **do prehľadov učiva**, vytváranie špecifických individuálnych pomôcok s určitou štruktúrou umožňujúcou ľahšie zapamätávanie a vybavovanie z pamäti a dovoliť ich žiakovi používať pri odpovediach, písomných prácach;
- používanie **kompENZAČNÝCH POMÔCOK** (naučiť žiaka používať gramatické pravidlá, slovníky, matematické a iné tabuľky, vzorové výpočty, postupy), ich používanie dohodnúť s rodičmi, žiak by si ich mal vytvárať sám s pomocou učiteľ jednotlivých predmetov

ORGANIZÁCIA

- umiestnenie žiaka v triede **čo najbližšie k učiteľovi**, eliminácia rušivých vplyvov (nezávislé od fyzickej veľkosti žiaka);
- žiaka **nenechávať dlhodobo bez dozoru** (nie je správne umožniť mu podľahnúť „pokušeniam“ a následne ho trestať za nevhodné správanie);
- nevyžadovať bezvýhradne od žiaka to, čo nedokáže splniť (napr. pokojne sedieť, sledovať výklad viac ako 10 min. i menej) **vhodné striedanie činností**, poverovať ho činnosťami ktoré mu umožnia odbúrať psychomotorické napätie (napr. rozdávanie zošitov, zotieranie tabule, vybavenie nie-čoho mimo triedy, príprava pomôcok, pomoc učiteľovi, plánovať žiakovi činnosti, ktoré mu umožňujú počas vyučovania pohyb);
- vytváranie **zoznamov činností**, úloh v danej vyučovacej jednotke, ktoré žiakovi **napomáhajú organizáciu úloh**, časovú orientáciu následnosti jednotlivých činností;
- častá a efektívna spätná väzba (častá jednoznačná, zrozumiteľná – v oblasti správania, učenia, porozumenia výkladu, písomných či slovných zadaní) nemá však rušiť žiaka;

PREJAVY

- u mladších žiakov koncentráciu pozornosti napomáha **dotyková stimulácia** (chytenie za ruku, polozenie ruky na plece, pohladenie po hlave);
- v kontakte so žiakom **zachovávať pokoj, pokojný, stíšený hlasový prejav, priamy očný kontakt, optimizmus, pevné nervy**;

PODPORA

- podľa možnosti znížiť pracovné zaťaženie žiaka, aby sa dostalo do súladu s jeho schopnosťou udržať pozornosť a primeranú aktivitu;
- minimalizácia činností v **časovom strese**, predĺženie času na splnenie úlohy, vytváranie podmienok na nerušenú prácu (tzv. päťminútovky, diktáty, testy);
- sústavná pomoc, podpora a **pravidelná, dôsledná kontrola** zaznamenávania si domácich úloh, prípadne poskytovanie návodov pre rodičov, ako organizovať a plniť domáce úlohy;
- **rešpektovanie deficitov prenášať a aplikovať naučené vedomosti**, zručnosti vo

vyučovaní(SJ, CJ – uplatňovanie gramatických pravidiel, vedomostí pri písaní; M, F, CH - rýchla **aplikácia vzorcov**, postupov, výpočtov pri písaní testov, písomných prác a pod.), žiak **potrebuje pomoc** pri „spustení“ (resp. nasmerovaní) toku myšlienok správnym smerom, pripomenutie, „nové poučenie“.

Samostatne diagnostikované ŠPU, ako aj ADHD/ADD s ŠPU si vyžadujú od učiteľov uplatňovať špecifické metódy hodnotenia a tolerancie. Uvádzame niekoľko možností, foriem, ktoré by učiteľ mal u žiakov s diagnostikovanou dysporuchou či ADHD, ADD uplatňovať.

Písanie, písomný prejav

- u mladších žiakov dbať na **správne držanie pera**, zaraďovať uvoľňovacie cviky pred písaním i počas neho, čo odporúčame i rodičom, dostatočný priestor venovať i kresbovým uvoľňovacím cvikom;
- **nenútiť** žiaka k **dlhodobému dopisovaniu a prepisovaniu**;
- **nenútiť** žiaka **pracovať rýchlo**, tolerovať jeho osobné tempo, zväčša pomalé;
- **nepísať dlhé texty**, používať dopĺňovanie, pracovné listy s fóliami, rôzne druhy testov;
- písať len to najdôležitejšie;
- používanie písacieho stroja, PC, písanie tlačeným písmom;
- pri písaní poznámok **zapisovať iba to najdôležitejšie a formou hesiel**; – zaraďovať prestávky, zmenu činnosti pri zhoršovaní kvality písma, pozornosti;
- zaraďovať prestávky, zmenu činnosti pri zhoršovaní kvality písma, pozornosti;
- dať žiakovi k dispozícii **korekčné pomôcky** (špeciálne perá, pastelky, ceruzky, násadky, zošity s pomocnými linajkami, podložky na sklon písma, písanie na väčší formát a pod.);
- **ocenit' snahu a usilovnosť** žiaka;
- oceniť aj dielčie úspechy (hodnotiť aj iba časť plnenej úlohy);
- **využívať priebežné slovné hodnotenie**;
- využívať formu aj **miernejšieho hodnotenia**;
- nehodnotiť špecifické chyby vyplývajúce z poruchy; nedodržiavanie tvarov, sklonu písma, neudržanie písma v riadku, ťažkosti pri osvojovaní písmen, nadväzovanie jednotlivých písmen na seba (spoje), nedodržiavanie hraníc slov pri písaní, zámeny tvarovo, zvukovo

podobných písmen, vynechávanie diakritických znamienok, celkovo výrazne znížená kvalita s nízkou úrovňou úpravy napísaného textu;

- neopravovať chyby červeným, **chybne zapísané slová začierniť**, **nezdôrazňovať** chybu, ale **správne napísaný tvar**, na opravu zaviesť samostatný zošit, do ktorého správne zapisovať slová, ktoré žiak zle napísal, dávať žiakovi možnosť tento zošit využívať pri písaní diktátov, slohu a pod. – korekčná pomôcka;
- upriamovanie pozornosti pri opravách vždy iba na **jeden druh chýb**;
- nastavenie, predĺženie času na splnenie každej písomnej úlohy;
- **vylúčenie diktátov**, v nevyhnutných prípadoch písať diktát po predchádzajúcej príprave, nahradenie diktátu inou formou, komentovaný diktát;
- sloh – **hodnotiť štylistiku** a obsahovú stránku, nie pravopis;
- zadávanie, **zapisovanie domácej úlohy, kontrolovať** (projekty, zadanie, slohy – týka sa všetkých predmetov), dávať možnosť voľby formy spracovania (tlačené písmo, PC atď.); vhodná redukcia množstva domácej úlohy z písania, čítania, počítania (podľa poruchy);
- **v cudzom jazyku**, okrem uvedeného, **tolerovať fonetickú úroveň zápisu**, gramatické pravidlá overovať ústnou formou komentovaného diktátu.

V oblasti čítania, ktoré tvorí základ učenia sa, poruchy čítania transparentne zasahujú aj do výkonov ostatných vyučovacích predmetov a majú dopad na techniku čítania, na porozumenie i reprodukciu prečítaného textu.

Čítanie, porozumenie, reprodukcia

- **nevyvolávať** žiaka na dlhé hlasné čítanie **pred celou triedou**,
- **neporovnávať** výkony žiaka s poruchou **s výkonmi ostatných** žiakov ani žiakov s poruchou medzi sebou;
- viesť žiaka k používaniu **správnej čitateľskej techniky** (hlasné viazané slabikovanie);
- slabikovanie používať pri čítaní dlhých, neznámych, ťažkých slov, vždy vysvetlenie pojmov a overenie ich porozumenia;
- nenútiť žiaka čítať na čas;
- používanie **korekčných pomôcok** (okienko, záložky, farebné fólie, tabuľky s písmenami dyslektická tabuľka, bzučiak a pod.);
- na domácu úlohu zadávať **iba primeranú časť** celku, na čítanie využívať dobu, kedy žiak nie je unavený, sústreďí sa;
- **tolerancia** pomalého **tempa** čítania;
- nenadávať a netrestať žiaka, keď nevie, kde má začať čítať;
- viesť žiaka k tomu, aby **chyby pri čítaní sám objavoval**, na chyby neupozorňovať slovami s „negatívnym“ obsahom (zle si to prečítal, zase chyba a pod.);
- v cudzom jazyku, okrem uvedeného, **obmedziť čítanie dlhých textov**, zamerať sa na správnu, ale nie perfekcionistickú výslovnosť;
- na čítanie používať primerané texty (veľkosť a výraznosť písma, menej textu na strane, členenie textu a pod.);
- pri povinnom čítaní využívať **„zvukové čítanky“**;
- reprodukcia **formou otázok**, osnovy, obrázkov, piktogramov a pod., vždy dať čas na premyslenie si odpovede na otázky;
- hodnotenie priaznivé, povzbudivé, **nehodnotiť špecifické chyby** (vynechávanie písmen, slabík, slov, viet, vkladanie slov, slabík, zámeny písmen tvarovo a zvukovo podobných, prešmykovanie slabík, nesprávne čítanie slov s mäkkými a tvrdými slabikami typu dy-di, nesprávne čítanie diakritických znamienok, monotónne čítanie).

Žiaci s poruchou dyslexie, dysgrafie majú veľmi často problémy v matematike, a to nielen pri riešení slovných úloh. Sprievodné poruchy zrakového i sluchového vnímania, pravo-ľavej a priestorovej orientácie môžu mať negatívny dopad na bežné výpočty či v geometrii, technickom a odbornom kreslení.

Preto je možné, že žiak s poruchou dys-, pozornosti ADD, ADHD môže mať problémy aj v ďalších predmetoch (v matematike však v tomto prípade nejde o dyskalkúliu, ale druhotné problémy vyplývajúce z dyslexie). Dopad dysgrafie, dyslexie, poruchy pozornosti na výkony podávané v matematike a ďalších predmetoch možno čiastočne eliminovať, redukovať, keď uplatňujeme:

Matematika a predmety matematického charakteru

- zaistenie dostatočného množstva **názorných pomôcok**, korekčných pomôcok (počítadlá, matematické tabuľky, techniky a pod.);
- nevhodné je využívať časovo limitované úlohy;
- pri vyučovaní **postupovať po krokoch**, hodnotiť jednotlivé kroky;
- kontrolovať pochopenie zadania úlohy, príkladov a správnosť postupu, podporovať žiaka;
- rešpektovať pomalé tempo;
- umožňovať robiť si **pomocné výpočty**;
- pri hodnotení postupovať individuálne, **hodnotiť aj čiastkové výkony**, dielčie výpočty, hodnotiť to, čo žiak stihol vyriešiť, nehodnotiť nedokončené – zadávať primerané množstvo úloh;
- **preferovať ústnu formu** preverovania vedomostí, keď lepšie žiakovi vyhovuje, pri neúspešnom písomnom výkone dať žiakovi vždy možnosť korekcie ústnou odpoveďou;
- zistené informácie o vedomostiach by mali učiteľovi dávať signál, čo žiak potrebuje ešte precvičiť, ako ďalej postupovať a na čo zamerať pozornosť;
- do hodnotenia **nezahrňovať špecifické chyby** (zámeny podobných číslíc, zámeny vznikajúce z poruchy pravo-ľavej orientácie – znamienka viac – menej, zámeny v poradí číslíc 32 – 23, zámeny čitateľ – menovateľ, posun číslíc pri písomnom sčítaní, odčítaní pod seba a pod.);
- s toleranciou hodnotiť **znížené kvalitu výkonov v geometrii**, rysovaní, pri výpočtoch týkajúcich sa geometrických tvarov, obsahu, objemu telies;

- rešpektovať **neschopnosť rýchlo meniť zaužívaný algoritmus**;
- tolerovať **zlyhávanie pri počítaní spamäti**;
- tolerovať v kombinovaných príkladoch neschopnosť postupovať po častiach.

Žiaci s poruchou dyslexie majú ťažkosti všade tam, kde sú závislí od čítaného textu a jeho porozumenia, teda nielen v jazykovom vyučovaní, ale i v predmetoch dejepis, geografia, prírodoveda, biológia i fyzika, chémia a pod.

Dysgrafickí a dysortografickí žiaci budú mať problémy všade tam, kde je potrebné vyjadrovať sa písomnou formou, taktiež vo všetkých predmetoch.

Môžeme predpokladať, že žiaci s hyperaktivitou alebo hypoaktivitou budú mať ťažkosti aj v predmetoch výchovného charakteru.

Žiaci s poruchou pozornosti v kombinácii s dys-poruchami, hypo alebo hyperaktivitou budú mať ťažkosti v celom výchovno-vzdelávacom procese (Žáčková, Jucovičová, 2006).

- žiak s poruchou dys-, ADHD, ADD si vyžaduje špecifický prístup v ktoromkoľvek vyučovacom predmete a **je zákonnou povinnosťou učiteľa uplatňovať k takémuto žiakovi individuálny prístup vzhľadom na jeho špeciálne vzdelávacie a výchovné potreby s využitím odporúčaní odborníkov**, ktoré smerujú k úspešnému osvojeniu si učiva príslušných predmetov daného ročníka;
- v písomných prejavoch **voliť krátku odpoveď** (testy s voľbou odpovede, doplnením odpovede);
- obmedziť mechanické osvojovanie faktov bez súvislostí (definície, letopočty a pod.);
- sústavne kontrolovať pochopenie ústneho alebo písomného zadania úloh, príkladov, projektov, slohových prác a pod.;
- nenechávať žiaka písať dlhé zápisy, poznámky, voliť **zápis v najdôležitejších bodoch**, stručný, jasný;

- pri voľbe ďalšieho cudzieho jazyka vychádzať zo **zistenej úrovne jazykového citu**, aby nebol pre žiaka nezvládnuteľný a v prípadoch **ťažkých porúch voliť jeho neklasifikovanie** alebo zvážiť jeho zaradenie, ak je predpoklad, že bude pri jeho učení sa odčerpávať veľa žiakovej energie a času, ktorý mu bude chýbať na zvládnutie požiadaviek prvého cudzieho jazyka alebo iného predmetu;
- zohľadňovať **ťažkosti v orientácii na mape**;
- v predmetoch, kde je žiak závislý od čítania textu, často kontrolovať pochopenie textu;
- zohľadňovať špecifické chyby v písaní fyzikálnych i chemických vzorcov a rovníc; v prípadoch, keď sa žiak ľahšie učí sluchovou cestou, dať možnosť využiť diktafón, PC techniku, videotechniku a pod.;
- používať primerané názorné a korekčné pomôcky;
- preferencia ústnych odpovedí, v písomných výkonoch hodnotiť obsah a nehodnotiť chyby;
- využívať možnosti priebežného i celkového **slovného hodnotenia**;
- poskytovať čas žiakovi pri odpovediach na ich sformulovanie, premyslenie, v prípade potreby poskytnúť nápovedu, pripraviť si odpoveď aj formou osnovy;
- aktívne pomáhať žiakom s dys-poruchami, ADD, ADHD, eliminovať strach, ktorý zvyšuje ich neistotu a neschopnosť sústrediť sa, prepadávajú panike, keď majú podať výkon; strach vyvoláva bariéry, ktoré prispievajú k prehĺbeniu neúspechu a ten ďalej zvyšuje strach.

Hodnotenie

Odmeny pre žiaka sú žiaduce a musia byť zmysluplné

- ich **aplikácia** musí nasledovať **ihneď** a má mať za následok nárast intenzity a frekvencie pozitívneho správania či prejavov v správaní, činnosti, učení.

Odmeňovanie, pozitívne hodnotenie nie za rýchlosť práce, ale za vyriešenie úlohy

- zadania problému bez ohľadu na čas, odmeňovať dobrú prácu, udržanie pozornosti.

Pozitívne hodnotenie, resp. mierny trest – reagovať vždy okamžite

- ihneď po pozitívnom i negatívnom správaní má nasledovať hodnotenie, ktoré pôsobí na upevnenie, posilnenie žiaduceho správania, ignorovanie nežiaduceho správania,

Pochvala a pozitívne hodnotenie

- sa vzťahuje aj na splnenie čiastkovej úlohy.

Trestajúce postupy oddeliť od vzťahu k žiakovi

- žiak musí vždy vedieť, aký je vzťah učiteľa k nemu, že sa nemení aj v prípade trestania.

Trest uplatňovať iba pri eliminácii mimoriadne nežiaduceho až nebezpečného správania

- agresivita, šikanovanie, fyzické útoky, krádeže, závažné klamstvá. Trest by mal nasledovať ihneď, bezprostredne a vždy presne po výskyte. **Aplikovať ho pokojne,** bez vystupňovaných emócií. **Musí mať význam z pohľadu učiteľa i žiaka.** Vhodná voľba trestu je mimoriadne dôležitá. **Často negatívna pozornosť** (karhanie, napomínanie, hrešenie, krik, poznámky, rozčuľovanie sa učiteľa... **sú v skutočnosti pre žiaka „odmenou“**- negatívnym posilňovačom nežiaduceho správania).

Nežiadat' rodičov trestať za školské nedostatky

- podporovať dobré vzťahy rodičov k žiakovi, medzi spolužiakmi.

To, či učiteľ použil odmenu či trest, či bol druh odmeny alebo trestu správne zvolený

- je sledovať jeho následky na správanie žiaka (či sa nejako mení po jeho aplikácii, či sa dané správanie stupňuje alebo zoslabuje).

Ako potlačiť nevhodné správanie

Train (2001) uvádza postup, ktorý môže byť návodom na riešenie správania v triede, v škole:

Cieľ

- *okamžite zastaviť alebo potlačiť nevhodné správanie, predovšetkým, ak žiak vystavuje seba či niekoho iného nebezpečenstvu.*

Metóda

- *vzápätí po nežiaducom správaní uplatní dospelý nepríjemný následok alebo odoberie žiakom (dieťaťu) nejaký pôžitok.*

DOSPELÝ

1. Jasne a pokojne vysvetlí žiakovi nevhodnosť jeho správania.
2. Jasne a pokojne mu podrobne vysvetlí trest; u starších žiakov môže diskusia alebo vyjednávanie potlačiť dojem nespravodlivosti.
3. Žiak (dieťa) odškodní dospelého tým, že splní jeho požiadavky.
4. Dospelý to prijme, znovu potvrdí budúce požiadavky a vyjadrí žiakovi svoju podporu.

Ako používať odmeňovanie – ako odmeňovať

Train (2001) dáva návod, ako posilňovať správne správanie:

Cieľom je – posilnenie a zachovanie správneho správania.

Metóda – prijateľné správanie žiaka posilňujeme sociálnymi a hmotnými odmenami.

DOSPELÝ

1. Pozoruje žiaka (dieťa) a stanoví zmysluplné odmeny.
2. Rozhodne o zodpovedajúcich odmenách v rôznych situáciách.
3. Stanoví požadovanú dobu trvania prijateľného správania.
4. Odmení žiaka (dieťa) hneď po uplynutí stanovenej doby.
5. Postupne znižuje odmeny, a tým aj vplyv podpory.
6. Spája hmotné odmeny so sociálnymi a postupne vypúšťa hmotné odmeny, ktoré neskôr udeľuje iba príležitostne.

Odmeny (podporu) vyberáme z troch skupín, podľa toho, ako na ne asi žiak bude reagovať:

- **sociálne odmeny:** pochvala, súhlas, nadšenie, uznanie;
- **materiálne odmeny:** žetóny na bodovanie, jedlo, pitie, hračky, sladkosť;
- **povolenie robiť určité veci:** napr. hrať hry, karty, pomáhať ostatným. Aby mala táto metóda zmysel, musí byť tajná – žiak nemá o ničom vedieť.

Hodnotenie a klasifikácia

Pri hodnotení a klasifikácii žiakov so zdravotným znevýhodnením začlenených v základnej škole, t. j. žiakov s dys- poruchami, ADD, ADHD, učiteľ postupuje podľa Metodického pokynu MŠ SR č. 22/2011-3121/12824:4-921, prílohy č.2 k MP Zásady hodnotenia žiaka so zdravotným znevýhodnením začleneného v základnej škole

Pri hodnotení a klasifikácii prospechu a správania sa odporúča nehodnotiť tie výkony žiaka, ktoré sú ovplyvnené jeho zdravotným stavom, ak pre túto príčinu nemá možnosť splniť alebo vykonať ich lepšie. K hodnoteniu a klasifikácii správania žiaka s diagnostikovanou poruchou aktivity a pozornosti zníženou známku zo správania možno pristúpiť len po odbornom posúdení a odporúčení tohto postupu príslušným poradenským zariadením. Žiaka nemožno negatívne hodnotiť za prejavy v správaní, ktoré sú priamym dôsledkom jeho diagnózy ADD, ADHD (vykrikovanie, pohyby po triede, prejavy neposednosti, roztržitosti, impulzivity, neadekvátne reakcie, nedokončovanie práce, zabúdanie a pod.)

Ak výsledky žiaka, ktorého individuálny vzdelávací program zahŕňa aj úpravu učebných osnov niektorého vyučovacieho predmetu, nie sú uspokojivé, jeho súhrnné hodnotenie je stupňom nedostatočný, je potrebné prehodnotiť a upraviť obsah, resp. jeho formu vzdelávania v súčinnosti so špeciálnym pedagógom a psychológom. Takýto **žiak nemá opakovať ročník z tých vyučovacích predmetov, v ktorých majú na jeho neúspešnosť vplyv dôsledky jeho diagnózy.**

Ak sa na prospechu žiaka okrem zdravotného znevýhodnenia podieľa viac faktorov, k hodnoteniu a klasifikácii stupňom nedostatočný je možné pristúpiť po odbornom posúdení a odporúčení tohto postupu príslušným poradenským zariadením.

Učiteľ pri hodnotení a klasifikácii rešpektuje zásady:

- riadi sa odporúčaniami poradenského zariadenia rezortu;
- výsledky žiaka posudzuje objektívne, primerane náročne, prihliada na jeho vynaložené úsilie, svedomitosť, individuálne schopnosti, záujmy, predpoklady ďalšieho vzdelávania po skončení ZŠ, kladie dôraz na jeho individuálne schopnosti, ktoré sú základom jeho pracovnej a sociálnej integrácie;
- rešpektuje psychický a fyzický zdravotný stav žiaka, druh a stupeň zdravotného znevýhodnenia, ak má vplyv na úroveň a výsledky práce žiaka v príslušnom predmete;
- u žiaka s výraznými rozdielmi vo výkonoch v písomnej a ústnej skúške aj pri skúšaní uprednostňuje formu, ktorá je pre žiaka výhodnejšia;
- žiakovi s narušenými komunikačnými schopnosťami (chyby reči, VPU), so sluchovým postihnutím, autizmom a inými pervazívnymi vývinovými poruchami zabezpečí učiteľ pri ústnej odpovedi podmienky, aby neutrpel psychickú ujmu;
- žiak s VPU – dyslexia, dysgrafia, dysortografia – môže písať diktát alebo byť skúšaný písomnou formou, len keď bol vopred pripravený špeciálnymi metodickými postupmi na vyučovaní, diktát žiaka s VPU učiteľ nehodnotí známku, ale slovne, vyčíslí počet chýb a pri hodnotení spolupracuje so žiakom;
- úroveň čítania hodnotí individuálne s ohľadom na druh a stupeň poruchy;
- žiakovi so zdravotným znevýhodnením, ktorý sa rýchlo unaví, dáva učiteľ možnosť pri písomnej skúške pracovať individuálnym tempom, prípadne krátko relaxovať;

- grafický prejav žiaka s takým znevýhodnením, ktoré má vplyv na jeho úroveň (písanie, výtvarný prejav) priebežne ani súhrnne nehodnotí,
- žiaka **skúšať viackrát a kratšie**, pri písomnom skúšaní je vhodné rozdeliť ho na viac kratších častí;
- vždy **využívať možnosti priebežného i záverečného hodnotenia**;
- vychádzať z toho, čo žiak dokázal vypracovať, nehodnotiť nedokončené;
- pri nedostatočných výkonoch, zapríčinených neschopnosťou sústrediť sa z dôvodu rôznych rušivých vplyvov či aktuálneho psychického stavu počas skúšania, umožniť žiakovi opakovať slovnú či písomnú odpoveď;
- overovať vedomosti, ktoré sú **dostatočne precvičené, zafixované, zautomatizované**, precvičovať a upevňovať základné vedomosti neustále (i to, čo už žiak ovládal, môže po čase zabudnúť, nebude vedieť).

Prístupy k deťom s ADHD

Jeden z najefektívnejších prístupov zahŕňa používanie liekov, psychostimulantov (spojenie medicínskeho a pedagogického prístupu), ktoré umožňujú zníženie veľkých i malých motorických pohybov, zvýšenie pozornosti predovšetkým v štruktúrovanom prostredí – tradičnej triede (Amstrong, 1999). Liečenie je spojené aj so zlepšenou spoluprácou žiaka s učiteľom, rodičmi, pozorovaná je redukcia agresivity s ostatnými spolužiakmi, čo súvisí aj so zlepšením vzťahu s učiteľmi, rodičmi, spolužiakmi. Negatívom je, že účinok lieku je krátkodobý a vytráca sa po niekoľkých hodinách. V súčasnosti sa používajú aj ďalšie liečivá Stratera, Concerta. Užívanie liekov je však iba podporným prostriedkom a učelia by sa mali zamerať na pomoc takýmto žiakom prostredníctvom vlastnej fantázie, sprostredkúvať čo najviac podnetov, ktoré by im pomohli s ich správaním a sústredením.

Pri prechode žiakov z 1. stupňa ZŠ na 2. stupeň ZŠ je nevyhnutná spolupráca a komunikácia triednych učiteľov 4. a 5. ročníka žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami o nadobudnutých pozitívnych formách správania, systéme organizácie vyučovania, využívaných osvedčených metódach, prostriedkoch, systéme vedenia triedneho kolektívu, používaných odmenách/trestoch.

Mylné predpoklady: ŠPU, ADD, ADHD sú záležitosťou iba 1. stupňa a dysfunkcie v priebehu dospievania samy vymiznú.

Reálna situácia: ťažšie formy pretrvávajú aj na 2. stupni ZŠ i SŠ, bez použitia špeciálnych reedukačných, výchovných a edukačných opatrení nevymiznú a nedôjde ani k plnohodnotnej kompenzácii porúch.

Podpora a pomoc

Stratégie pomoci žiakom s ADHD – môže vyučujúci využiť v práci so žiakom s poruchou na základe vlastnej pedagogickej, osobnostnej diagnostiky žiaka (poznania úrovne vedomostí, zručností, návykov, záujmov žiaka, jeho motivácie k učeniu, rodinných pomerov, jeho sociálnych kontaktov a pod.)

Vzdelávacie stratégie: Zentall zdôrazňuje poskytovanie stimulujúceho vzdelávacieho prostredia, pričom tvrdí, že títo žiaci potrebujú **väčšiu stimuláciu**

Stratégia práce so žiakmi, ktorí majú problémy so sústredením

- Vystavte na nástenke pravidlá a postupy.
- Preskúmajte skupinovú dynamiku. Prv ako žiaci vstúpia do triedy, roz-myslite si, kde budú sedieť.
- Posad'te žiakov, ktorí majú najväčšie ťažkosti, vedľa žiakov, ktorí im budú príkladom.
- Podľa potreby posad'te žiakov ďalej od seba.
- Posad'te ich tak, aby neboli nikým rušení, ale poskytnite im rôzne účinné podnety, ktorých sa môžu zachytiť, keď ich pozornosť ochabne.
- Zaistite ohraničené priestory, kde by žiaci mohli sami zvládnuť svoje správanie (majte takýchto miest viac, aby ste nevyvolali dojem diskriminácie).
- Stanovujte také úlohy, ktoré budú dĺžkou individuálne vyhovovať možnostiam koncentrácie; potvrd'te okamžité dokončenie úlohy a zodpovedajúcim spôsobom ju vo vhodnom prípade odmeňte.
- Dlhé úlohy rozdeľte do menších častí.
- Na začiatku hodiny jasne oznámte program, na konci ho zrekapitulujte.
- Pravidelne robte prehľad preberaného učiva, činnosti; použite dobrú prácu alebo iný prejav žiaka s ťažkosťami na ilustráciu jednotlivých bodov; pri vyučovaní alebo praktickej činnosti opakujte a upevňujte vedomosti a zručnosti.
- Na hodinu si pripravte viac rôznych činností.

Stratégia práce so žiakmi, ktorí nie sú schopní organizovať a plánovať svoju prácu

- Na každý deň, hodinu, činnosť určte pravidelné činnosti a rozvrh.
- Rozvrh vystavte a opakovane ho vysvetľujte.
- Určte jasné požiadavky na odovzdávanie práce.
- Keď niečo vysvetľujete, napíšte na tabuľu hlavné body.
- Predložte žiakom svoje požiadavky a vyskúšajte si ich s nimi – osamote.
- Zaistite jednoduché písané študijné príručky k domácim úlohám.
- Nacvičte so žiakom rozdelenie dlhých úloh na kratšie časti.
- Podporujte žiakov, aby si viedli denný záznamník.

Stratégia práce so žiakmi, ktorí sú impulzívní

- Majte k dispozícii širokú škálu činností.
- Zaistite miesto, kde sa žiak bude môcť sám upokojiť (oddelená lavica v triede, iné pokojné miesto a pod.)
- Majte jasné a jednoduché triedne pravidlá – vysvetlite ich, predved'te a vyskúšajte.
- Nevšímajte si menšie problémy v správaní.
- Zadáвайте krátke úlohy.
- Stanovujte krátkodobé ciele v správaní.
- Zamerajte sa na okamžité odmeny a následky.
- Nekritizujte žiaka, kritizujte jeho zlé správanie.
- Ponúknite žiakovi špecifické techniky monitorovania seba samého s odmenami. Trvajte napr. na tom, aby sa pred hovorením v triede prihlásil a dostal od vás dovoľenie – očami, pohybom. Najprv si tento postup vyskúšajte bokom a žiaka za to odmeňte.
- Učte žiaka, aby sa, skôr ako niečo urobí, zastavil a zamyslel nad dôsledkami svojho konania.

Stratégia práce so žiakmi, ktorí sa ťažko prispôbujú

- Vyveste na nástenku viditeľne pravidlá triedy.
- Zaistite okamžitú spätnú väzbu na vhodné i nevhodné správanie.
- Pochváľte správne správanie; snažte sa prehliadať drobné nedostatky v správaní.
- Ved'te žiaka s problémami k tomu, aby sa zamýšľal nad svojím správaním, nad jeho dôsledkami.
- Pochop'te, že žiak možno potrebuje vidieť za svojím správaním logiku.

Stratégia práce so žiakmi, ktorí majú ťažkosti v sociálnych vzťahoch

- Sledujte interakcie žiaka s ostatnými.
- Navrhните program nácviku sociálnych zručností, ktorý bude zameraný na konkrétne prejavy v správaní, ktoré ste pozorovali, podľa po-radia dôležitosti.
- Predved'te a vyskúšajte si ich so žiakom osamote.
- Prived'te žiakov do situácií, v ktorých sa budú môcť pozitívne správať voči ostatným.
- Dajte žiakovi zodpovednosť za niečo.
- Vytvorte na určitý projekt dvojicu so žiakom, ktorý môže byť vzorom
- Vo výnimočných prípadoch dovoľte žiakovi, aby si sám určoval dobu, ktorú strávi v skupine, dajte mu na výber iné činnosti alebo iné miesta. Potom preberte iniciatívu, aby si žiak nemyslel, že sa o neho nikto nestará.

Stratégia práce so žiakmi, ktorí majú problémy v komunikácii

- Sústred'te sa na nepretržitú podporu a zmiernenie úzkostí.
- Zamerajte sa na zážitkové učenie.
- Ponúknite žiakovi rôzne spôsoby pomôcok, ktorými sa môže vyjadriť.
- Zaved'te jasné neverbálne pokyny (tvárové, telesné gestá).
- Učte žiaka tieto gestá rozlišovať – ukáž, zopakuj, odmena a pod.
- Dávajte jednoznačné (presné) pokyny, neklad'te neurčité rečnícke otázky.
- Vyhýbajte sa prirovnaniam, metaforám a dvojzmyselným vyjadreniam, ale pochváľte žiaka, ak ich sám použije.
- Uvedomte si, že žiak si bude spôsob komunikácie vytvárať podľa učiteľa.
- Zaved'te krátkodobé ciele s odmenou za správanie, napr. že nebude skákať do reči, nebude myslieť nahlas a pod
- Naučte žiaka konkrétne komunikačné zručnosti – striedanie hovoriaceho a počúvajúceho, zachovávanie osobného priestoru pri hovorení.
- Naučte žiaka začať rozhovor, udržať a ukončiť ho.
- Pomocou hrania rolí ved'te žiaka, aby bral do úvahy aj myšlienky a pocity druhých.

Stručne a jasne

Vplyv ADHD/ADD, ŠPU na výkon v škole a správanie žiaka, prejavujúci sa vo všetkých vyučovacích predmetoch špecificky podmienený úrovňou intelektu, motiváciou, záujmom i samotným učiteľom:

- poruchy pozornosti, vnímania, analýzy a syntézy informácií, slovnej a pracovnej pamäti, priestorovej predstavivosti;
- hyperaktívne, impulzívne správanie, motorický nepokoj, neobratnosť, narušená psychomotorická koordinácia;
- emocionálna labilita, afektívne správanie, výkyvy v emocionálnych prejavoch;
- problémy v sociálnych vzťahoch – porušovanie disciplíny, sebaovládania;
- neuvážené konanie, nedostatok empatie, agresívne správanie, nízke sebahodnotenie;
- problémy so spoluprácou v skupine;
- problémy v organizovaní vlastnej pracovnej činnosti, pri samostatnej práci, nedokončenie začatej úlohy, výpočtu, činnosti, zabúdanie plnenia povinností (DÚ, pomôcky), strácanie vecí;
- pomalé pracovné tempo (nezvládanie činností v časovom strese – testy, tzv. päťminútovky, diktáty a pod.).

Niektoré nesprávne postoje k hodnoteniu, klasifikácii a tolerancii žiakov s poruchami:

1. neuznávanie, zľahčovanie porúch učenia, ADD, ADHD, netolerantný prístup;
2. formálne používanie metód tolerantného prístupu, hodnotenia a klasifikácie;
3. nadmerne tolerantný prístup;
4. nesprávna, neodborná reedukácia;
5. nerešpektovanie odporúčaní odborníkov;
6. porovnávanie žiaka s poruchou s ostatnými žiakmi.